

faéssets ab lo comte de Fox, lo qual plet serà parlat e tractat en *Urgellet*, entre:l comte de Fox e entre:l paborde de Solsona» (Reglà, *Lucha por Aran*, S. XIII, p. 11); 1285-91: «al --- Bisbe d'Urgel, de Nós, En Bortolomeu de Paris, veguer d'Urgalet, salut ---» 5 (*BABL* VII, 276); El nom *Urgellet*, mal sigui poc falaguer per a la gent de la comarca té el gran avantatge pràctic de ser inequívoc, cf. l'expressió *Urgell Alt* que he esmentat (supra) aplicat a l'altre extrem.

En les terres pirinenques, pogué haver-hi altres noms formats amb *ur* 'aigua', i fins amb la inicial *urġ*. *Ourgibet* de Valloungo poble del Coserans, c^o de Castellon d'Ariege (forma pop. i mostres del seu parlar gascó en narracions, publicades per L'*Almanac de l'Ariege*, 1906; i *Bouts dera Mount*, IX, 229). Crec que és cpt. amb el bc. *gibel* «higado», que en l'acc. figurada «parte posterior» (Mitxelena, *Apell*, §278) ha donat tants NPP bascons com *Olaguibel* o *Aizkibel* «detrás de la peña» = *aitz*.⁵ Aquí seria 'fons 20 o rere-fons de les aigües de la vall' tant si fou compost amb *Urġ* com amb *Ur*. En efecte l'afl. més alt de la dr. del riu Arieja, és l'*Oriège*, que baixa del poble d'*Orlú*, situat només 20 k. dret al N. d'*Ur* de Cerdanya doncs em sembla que *Orieja* (fr. *Oriège*) deu resultar 25 d'una fusió de *ur* 'aigua, riu' amb l'ètimon AREGIA del riu Arieja, i *Orlú* pot sortir d'un bc. *ur-lur* 'terra d'aigua'. En aquests topònims transpirenaics la U, tractada com vocal breu (totes ho eren les ibèriques per a orelles romanes) s'ha convertit en *ou*=*o* occitana. 30

Els *Orgells* pda. valenciana en el te. de Vilanova d'Alcolea (XXVIII, 170.12) pot ser un post-topònim del tan conegut *Urgell*, o potser més aviat nom mossàrab, *orġales* (*HORDEALES* 'camps d'ordi') canviat en *orġels* per l'àrab, amb imela i adaptat després al català. 35

¹ Ara bé, així se'm planteja, en dilema, una connexió diferent: cert que hi ha aigua en aquests rodals de Vall Ferrera, però encara més hi ha bosc. I sense allunyar-nos del terreny bascoide, tenim en basc 40 noms d'arbres boscats que s'assemblen prou bé amb *Urci* i amb *Urġ* sobretot bc. *urġi* 'bedoll'. Però ben mirat no hi ha disjuntiva: també el 'bedoll' és un arbre dels llocs amarats d'aigua, i el seu nom es formaria amb *ur*, d'igual manera. En tots ells hi 45 pot haver contribuït l'abundor de bedolls i d'aigua, alhora. Impossible apurar quina fou la influència més forta en cada un. Al costat d'aquest, en basc hi ha un altre nom d'arbre *burgi* 'lladern'. Però malgrat de la gran semblança —que crec més 50 aviat acostament secundari—, aquest últim és manlleu del nom indoeuropeu comú BHRĠGO scr. *bhūrjaḥ*, a al. ant. *biribha*, al mod. *birke*, angl. *birch*, etc., 'bedoll' en passar al basc, on el bedoll ja tenia el nom indígena *ur-ki*, el sobrevingut s'esl 55 llenegà a designar el lladern, arbre poc forestal,

menys silvestre.—² Una forjadura més com aquella famosa *Hitación de Wamba*, on figura *Orgelia* (*Urgello* en altres mss.) com nom d'una diòcesi (CCandi, *BABL* IX, 36). Plena de formes degudes a un metaplasme aràbic (*Merita*, *Tortosa*, *Calaforra*).—³ Hi ha acord prou general i fundat en aqueixa localització aproximada: «el lloc de *Ciutat*, primitiu nucli romà de la Seu d'Urgell, de l'època romana a la fi de l'E.Mj.» escriu Baraut (*Urgellia* VIII, 1986, 483-492). Però crec que ja salta del marge de seguretat, quan parla tan confiantment d'època romana i «nucli r o m à». Díficilment podem qualificar de romà aquell món tan esquerpament ibèric o basco-ibèric. Que ells ja barbotejaren tot seguit mots llatins —com no havien de copsar el terme *civitas* que oïen a benèvolos legionaris, àvids de l'esperança d'arribar un dia a ser *cives*— això prou, però més aviat creguem que ells deien només URGI, entre ells, per al lloc vora l'UR vora l'aigua, el riu'. Avançant més la romanització —hispanis i criatures mestisses hispano-romanes feien bloc enfront dels àvids senyors germanofònics— llavors és quan es creà el diminutiu URGIELLU.—⁴ *Arketur* o *Arketurki* s'ha d'analtzar com un compost en sintaxi ibèrica, *Arke-t-ur(ki)i*; la doble forma *-ur*, *-urki* confirma que *-ki* és sufix a *ur* (*rk* és equivalent fonemàtic de *rg* en escr. ibèrica). Aquest *arke*, però, és igual pel so al ll. *arx*, *-cis*, i deu tenir sentit semblant: localitat defensada, en un lloc elevat (el *pujol Urgell* de 1072 etc.). ¿Casual aquesta coincidència de mots ibèric i llatí? Potser, però no és de creure. Devia ser un manlleu. Guerrers indòmits els ibers, però amb poca ciència militar, aprengheren d'altres a fortificar, amb manlleu dels mots i noms; com el de *castrum* (V. art. *Casterner* etc., supra), CASTELLUM > bc. *gaztelu*; doncs també ll. ARX > ibèric *arke*. O manlleu del sorotàptic, com CASTILO- (art. *Benicarló*, *Carles*), CASTULO (d'on *Cazorla*); car *arx* és d'arrel indoeuropea (pruss. ant. *arkan* 'arca', paleo-eslau *raka* 'fossa sepulcral', gr. *arkéō* 'defensar': *IEW*, 66.1: —Sintaxi ibèrica, amb *-t* unitiva: *arke-t-ur*, *arke-t-urki*. En efecte veiem veiem *-t* unitiva (com ací) en ILLI-T-URGI, ILLI-T-URKI (supra); i molts casos en basc: *sa-t-andera* 'mostela' (de *sagi* 'rata' + *ander* 'noia'), *be-t-again* 'pàrpella' (de *begi* 'ull'), *o-t-again*, *ara-t-uste* (Azcue, 239, b55), cogn. *Mendi-t-arte*, *Anabi-t-arte Zabalo-t-egi* (Mitxelena, *Apell*, §554); *be-t-ondo*, *be-t-azal* (Uhlenbeck, *Vlg.Lautl.Bk.*, p. 75). Deu haver-hi altres ARKE- en la toponímia hispana: *Arco-briga* dels Olcades (CIL II) d'una var. ARCEBRIGA potser *Arčēblia, car hi ha *Archillas* allí mateix, prov. Guadalajara; *Archidona* al N. de Màlaga, ¿ve d'un *ARCE-DUNUM?; cf. *Archez* al NE. de Màlaga.—⁵ Per a *-l* basca tractada com *-ll* 'romà-